

A86/06

15 januari 1986

POLITIEKE TOP OOST-EUROPA KOMT IN BEWEGING
II. DE KRAMPACHTIGE STOELENDANS VAN CEAUSESCU

De politieke beslissingen van de Roemeense president en partijleider Nicolae CEAUSESCU lijken ingrijpender en onbegrijpelijker te worden, naarmate de geruchtenstroom over zijn gezondheidstoestand aanzwelt. Voor politieke waarnemers wordt het steeds moeilijker verklaringen te geven voor de elkaar in hoog tempo opvolgende mutaties in de top van het Roemeense partij- en regeringsapparaat, terwijl voor een drieste maatregel als het inzetten van het leger bij de energievoorziening van het land ook geen eenduidige redenen aangevoerd kunnen worden. In elk geval lijkt de krampachtige politieke stoelendans van de "Conducator" te maken te hebben met overwegingen van economische, buitenlands-politieke en "dynastieke" aard. Van een min of meer onafhankelijke koers van Roemenie in de buitenlandse politiek is intussen nauwelijks sprake meer.

POLITIEKE TOP OOST-EUROPA KOMT IN BEWEGING
II. DE KRAMPACHTIGE STOELENDANS VAN CEAUSESCU

Zondebokken voor economische malaise

Sedert enkele jaren verkeert Roemenie in een diep economisch dal als gevolg van een falend industrialiseringsbeleid, waarbij het accent volledig werd gelegd op de ontwikkeling van de petrochemische industrie. Eerder werd reeds uiteengezet hoe dit heeft geleid tot enorme energieschaarste en sterke afhankelijkheid van energie-import uit de Sovjet-Unie met alle politieke gevolgen van dien.* Vanzelfsprekend drukt deze aanhoudende economische malaise ook zwaar op de binnenlandse politieke verhoudingen. De ontevredenheid van de Roemenen, die nu voor de derde achtereenvolgende keer door de energieschaarste een winter vol ontberingen moeten doorstaan, neemt merkbaar toe. Zoals gebruikelijk, heeft CEAUSESCU hierop gereageerd met de nodige politieke mutaties: zo werden de CC-secretarissen Ilie VERDET en Ion RADU ontheven uit hun functie om op een ander front weer ingezet te worden (VERDET als minister van Mijnbouw, RADU als eerste secretaris van het belangrijke district Brasov), en verwisselde plaatsvervangend eerste minister Ion AVRAM van plaats met de minister van Industrie, Ion PETRE. Opvolgster van VERDET als CC-secretaris voor economische aangelegenheden werd Maria GHITULICA, terwijl Cornel PACOSTE de plaats innam van RADU. Ook op lager politiek niveau vielen talrijke mutaties te noteren.

Hoewel het ook voor CEAUSESCU duidelijk moet zijn dat de voortdurende verschuivingen binnen het partij- en regeringsapparaat geen oplossingen bieden voor de crisis, weigert hij ook maar een centimeter van de door hem uitgestippelde economische koers af te wijken. In een rede voor het CC-plenum van de RCP op 14 november jl. maakte de Roemeense leider nog eens onmiskenbaar duidelijk dat hij wenst vast te houden aan zijn bezuinigingsprogram, de versnelde aflossing van de buitenlandse schulden en zijn orthodoxe economische opvattingen. Klip en klaar verwierp CEAUSESCU opvattingen over economische hervormingen, zoals die elders (ongetwijfeld doelde hij hiermee op ontwikkelingen in landen als Hongarije en China) opgeld doen. Zulke geluiden over bv. privatisering van bepaalde economische sectoren vallen in Roemenie niet te beluisteren, aldus CEAUSESCU, "al kan ik niet zeggen dat er geen mensen in ons land zijn die heimelijk dergelijke reformistische opvattingen huldigen".

Ook in een ander opzicht was de speech die de Roemeense leider voor het CC-plenum afstak opmerkelijk. Hij deed geen pogingen de grote problemen bij de energievoorziening en in de agrarische sector te verhullen en hij gaf toe dat er oppositie bestaat tegen zijn bezuinigingscampagne. In ongekend felle bewoordingen trok hij van leer tegen de nomenklatura in zijn land, bij wie hij de schuld zocht voor het falen van zijn economisch beleid. Bij een groot deel van de staats- en partijleiders bespeurde hij gebrek aan verantwoordelijkheidszin, onvoldoende managerskwaliteiten en politieke onvolwassenheid. "Eerlijk gezegd", zo hield CEAUSESCU zijn gehoor voor, "heb ik de indruk dat sommigen geloven dat zij vrij zijn om 's lands wetten en voorschriften te negeren, op het moment dat zij benoemd zijn in een leidende positie".

*Zie FOCUS A85/48 Roemeense economie in wurggreep Moskou

De "dynastieke" aspiraties van CEAUSESCU

Na deze tirade tegen het politieke kader in zijn land, is het des te merkwaardiger te moeten constateren dat niet zozeer bewezen incompetentie, maar gebrek aan volgzzaamheid voor CEAUSESCU het voornaamste argument lijkt te zijn om politici te laten vallen. Een politicus die uit de ene post wordt ontheven, duikt weldra op in een andere - doorgaans even belangrijke - functie. Dit betekent dat de belangrijkste partij- en staatsfuncties in handen blijven van een zeer kleine groep mensen, wier voornaamste kwaliteit gelegen is in de bewezen trouw aan de "Conducator". En tot die groep weten slechts sporadisch nieuwelingen door te dringen.

Alles duidt erop dat CEAUSESCU de politieke macht na zijn aftreden cq. overlijden in handen van zijn familie wil laten. Uit het oogpunt van deze "dynastieke" aspiraties kan hij het zich niet permitteren vertrouwelingen wegens aantoonbare incompetentie te vervangen door vakbekwamere lieden, van wie het ongewis is of hij op hun steun kan rekenen.

Dat CEAUSESCU nu al zijn zoon Nicu in de positie van "kroonprins" tracht te manoeuvreren - zoals door sommige Oost-Europa-deskundigen wordt beweerd -, lijkt onwaarschijnlijk. Diens positie als eerste-secretaris van de Unie van de Communistische Jeugd en minister voor Jeugdzaken, alsmede zijn lidmaatschap van het CC, bieden nog te weinig aanknopingspunten voor deze stelling.

Veeleer werpt zijn moeder, Elena CEAUSESCU-PETRESCU, zich steeds nadrukkelijker en openlijker op als mogelijke opvolgster van haar echtgenoot. Zij maakt deel uit van het Permanente Bureau van het Politiek Uitvoerend Comite van de RCP en bekleedt als leidster van de kaderafdeling van het partijapparaat een sleutelfunctie in de Roemeense politiek. Meer en meer treedt zij op de voorgrond als een politicus met een eigen specifieke verantwoordelijkheid. In hoeverre haar geringe populariteit bij de Roemenen, die haar als afgestudeerd chemicus mede verantwoordelijk stellen voor het wanbeleid met betrekking tot de petro-chemie, negatief zal uitwerken op haar politieke ambities, zal nog moeten blijken.

Teloorgang van de zelfstandige buitenlandse politiek

Zowel de economische situatie in zijn land, als zijn "dynastieke" aspiraties, dwingen CEAUSESCU tot mutaties in de politieke top die ook van invloed zijn op de buitenlandse politiek van Roemenie.

Omdat de benodigde deviezen ontbreken om te kunnen voldoen aan de schreeuwende vraag naar energie-grondstoffen, is het regiem CEAUSESCU volledig afhankelijk geworden van de bereidheid van de Sovjet-Unie om tegen gunstige voorwaarden ruwe olie, aardgas, en dergelijke te leveren. Door opzettelijk een kloof te laten bestaan tussen de Roemeense vraag en het daadwerkelijke energie-aanbod, hebben de Sovjets kans gezien de onafhankelijkheidszin van de weerspannige bondgenoot aanmerkelijk in te tomen.

Tegen deze achtergrond moet waarschijnlijk de vervanging - op 11 november jl. - van minister van Buitenlandse Zaken Stefan ANDREI gezien worden. ANDREI, vertrouweling van CEAUSESCU, gold sedert zijn aantreden als minister in 1978 als het symbool voor de onafhankelijke koers van Roemenie op het terrein van de buitenlandse politiek. Weliswaar wordt CEAUSESCU beschouwd als de architect van deze koers, maar ANDREI genoot als voornaamste vertegenwoordiger en

pleitbezorger ervan, met name in het Westen het nodige prestige. Het lijkt daarom zeer aannemelijk dat ANDREI op aandringen van het Kremlin is vervangen om het einde van de min of meer onafhankelijke buitenlandse politiek te illustreren.

Dat de nieuwe minister van Buitenlandse Zaken, Ilie VADUVA, een vooraanstaand econoom is die met zijn orthodoxe opvattingen geheel op de lijn van CEAUSESCU zit, heeft waarschijnlijk weer alles te maken met de aanpak van de economische problemen, zoals de Roemeense leider die voor ogen staat. ANDREI is overigens in het geheel niet van het politieke toneel verdwenen. Hij is spoedig na zijn vervanging op Buitenlandse Zaken benoemd tot CC-secretaris, in welke functie hij ongetwijfeld nog steeds zijn invloed op buitenlands-politiek terrein zal doen gelden.

In december werd de teloorgang van de eigen koers in de Roemeense buitenlandse politiek onderstreept, toen CEAUSESCU in een toespraak over de rol van de strijdkrachten pleitte voor versterking van "het gevoel van samenwerking met de legers van de andere Warschaupakt-landen". "Wij dienen onze verplichtingen in het kader van het Warschaupakt vastbesloten na te komen, voorzover het de verdediging van ons land tegen een nieuwe imperialistische agressie betreft", aldus CEAUSESCU. Dit voor Roemeense begrippen nieuwe geluid ging gepaard met de aankondiging van weer een personele mutatie in de politieke top. Minister van Defensie Constantin OLTEANU werd vervangen door de stafchef van het leger en voormalige eerste plaatsvervangend minister van Defensie, Vasile MILEA.

In de aangehaalde toespraak van CEAUSESCU werd ook gepleit voor een grote rol van het leger in het openbare leven. In dit licht moet het inschakelen van het leger bij het beheer van de krachtcentrales in de herfst van het vorig jaar gezien worden, evenals de recente benoeming van OLTEANU tot burgemeester van Boekarest. Het is mogelijk dat CEAUSESCU alle beschikbare krachten wil mobiliseren om zijn land uit het economische dal te trekken, doch het is ook denkbaar dat hij poogt het leger, dat door sommige waarnemers wordt gezien als een haard van verzet tegen de familie-heerschappij, op deze wijze uit de kazernes te halen en bij de sociaal-economische problematiek te betrekken".

Het lijkt aannemelijk dat de Roemeense troepen in de toekomst sterker geïntegreerd zullen worden in het Warschaupact. De vervanging van OLTEANU, onmiddellijk na terugkeer van een bezoek aan Moskou, duidt erop dat ook hij onder Sovjet-druk heeft moeten wijken voor een figuur, die minder nauw verbonden is met de oude, onafhankelijke koers van Roemenie. Het betekent overigens ook weer niet dat OLTEANU uit de gratie is gevallen, gelet op zijn aanwezigheid, samen met zijn opvolger MILEA, bij een recente ontvangst van de opperbevelhebber van het Warschaupact, Viktor KOELIKOV, in Boekarest.

Het bijdraaien van CEAUSESCU ten opzichte van het Kremlin geschiedt zoals gezegd in eerste instantie onder druk van de economische omstandigheden. Een andere belangrijke reden voor de ommezwaai in de koers van de Roemeense buitenlandse politiek is wellicht gelegen in de pogingen van CEAUSESCU om in Moskou steun te krijgen voor zijn "dynastieke" aspiraties, een steun, die door het verslechteren van zijn gezondheidstoestand nu wel eens erg dringend gewenst zou kunnen zijn.